

EESSÕNA

DOI: <https://doi.org/10.12697/jeful.2025.16.1.00a>

ESUKA – JEFULi erinumbri teema esitasime ajakirja toimetajatele 2023. aasta sügisel. Pakkusime välja idee kutsuda ESUKAsse kirjutama dünaamilistest tekstidest ja nende interdistsiplinaarsest uurimisest. Mõttejuurestiku üks haru viib projektis „Protsessikeskne tekstiloomine gümnaasiumis ja ülikoolis: tõenduspõhine teadmus ja praktikad“ koostatud üle-eestilisse küsitlusesse, kus muu hulgas uurisime gümnaasistidelt, mis tekste nad tahavad kirjutada, peavad kirjutama ning mis nende tekstide juures meeldib või mis raskusi valmistab. Tulemuste analüüsimisel avanes väga mitmekesine pilt. See pani meid mõtlema, kuidas üldse teksti olemust mõtestatakse – vormitakse, normitakse, muditakse, tekstis autori häält ja sõnumit otsitakse. Kuidas on teksti mõiste ajas laienenud ning mis suunad ja aspektid on multimodaalses tänapäevas kõnekamad?

Erinumbri sisu hakkas ilmet võtma 2024. aasta alguses, mil esitasime Eesti esimesele humanitaarteaduste konverentsile paneeli pealkirjaga „Tekstid kogukonnas, ühiskonnas ja kultuuris“. 10.–12. aprillil 2024 Tallinna Ülikoolis toimunud konverentsi paneelis osalesid ettekanded, milles arutleti teksti olemuse üle eri vaatenurkadest – sealhulgas käsitleti küsimusi, millist mõju avaldavad tekstidele meediumid, keskkond, tehnoloogia või kogukond. Kõigist seitsmest ettekandest paneelis – neid ühendades, fookustades, täiendades – kasvasid välja mõned siinse ESUKA artiklid. Samuti korraldasime kaastööde leidmiseks kutsungi.

Erinumbrisse „Teksti tekstuurides“ esitati 16 potentsiaalse artikli kirjeldust, millest valmis said ja ajakirja kaante vahele jõudsid 11 sisukat, väga asjakohast ja põnevat teksti. Neist üheksa on eesti keeles ja kaks inglise keeles (eestikeelsete sisukokkuvõtetega). Eriinumbrisse on kirjutanud 19 eri autorit – aitäh, et teie põhjalikud uurimused ja läbitunnetatud ülevaated saavad siin kokku! Käsitletud uuristavad käike tekstuuridesse (ka tekstide uurimisse) ja lisavad tekstidele me ümber tekstuari.

Näiteks saab erinumbrist lugeda kirjalike üliõpilastekstide uurimusi. Nele Karolin Teiva (TÜ) uurib ning võrdleb pehmen-dajaid lõputöodes ja bakalaureuseastme keeleteaduse kursuse tekstides. Samuti pehmen-dajaid, aga lisaks teisi metadiskursiivseid vahendeid bakalaureuse- ja magistritöodes analüüsib Helena Lemendik (TÜ). Ajaloo kursuse esseede kaasõppija tagasiside kommentaaridest otsib kiitust Nele Novek (TÜ). Need uurimused on Eesti keeleteaduses ainulaadsed ning saavad olla lähtekoht ja eeskuju edasisele teadustööle.

Üldharidus ja õpilased on fookuses kahes artiklis. Ilona Tragel, Laura Kiik, Liisa-Maria Komissarov, Kati Käpp, Markus Laanoja ja Nele Karolin Teiva (kõik TÜ) käsitlevad, kuidas esitatakse põhikooli ja gümnaasiumi eesti keele õpikutes tekstide liike; selgitavad, miks see on problemaatiline, ning pakuvad välja alternatiivse lähenemise. Eleriin Miilman (TÜ, EKA), Ilona Tragel ja Nele Karolin Teiva (mõle-mad TÜ) kirjutavad, kuidas võivad kogukondlikud suhted aidata õpi-lastel õppida – näiteks eesti keele riigieksamiks valmistumisel. Õpilaste perspektiivile keskenduvad artiklid suunavad otsima lahendusi, kuidas haridust ja õppimist ajakohasena hoida.

Praeguseid tavasid, keele kasutust ja tekstiloomet suunavad ümber mõtestama ka Karl Gustav Gailit, Kadri Muischnek ja Kairit Sirts (kõik TÜ), Minna Jaakola (Helsingi Ülikool) ning Vivian Puusepp (TÜ). Esi-mene autorkond käsitleb artiklis subjektiivsust eesti keeles ning kirjel-dab, kuidas praeguseid subjektiivsust automaatselt tuvastavaid mudeleid saaks parandada. Jaakola teeb ülevaate arekeele seisust ja põhimõtetest Soomes, mis võiks ka eesti keele korraldajaid ja kasutajaid ligipääsetava keele rajale julgemalt juhtida. Puusepp lisab tehisintellekti rakenduste arutellu uue vaatenurga, analüüsides juturobotite rolli tekstiloomes vaimufilosoofia kaudu. Artiklid tõendavad, kuidas kord leitud tulemused või tehtud kokkulepped keeles pole staatilised, vaid dünaamilised.

Tänapäevastest audiovisuaalsetest tekstidest kirjutatakse kolmes artiklis. Marie-Luise Meier (TÜ) rakendab uutmoodi videomängude uurimismeetodit ja analüüsib kahes videomängus varem avamata kihte. Oliver Issak, Jan Teevet (mõlemad Kohtumiste ja Mitte-Kohtumiste Instituut) ja Margaret Tilk (vabakutseline kunstnik-uuri-ja) kirjeldavad oma essees, kuidas nad muutsid ankeedi täitmise performatiivseks keesusaktsiooniks ning vaatlevad, mis tulemusi see tõi. Karmen Juhkam (TÜ) ja Eleriin Miilman (TÜ, EKA) dekodeerivad ühe pulma-lavastuse tekstitasandid. Need kolm teksti näitavad esmalt, et ka videomäng,

aktsioon ja lavastus kuuluvad tänapäeva tekstimaailma, ning pakuvad võimalusi, kuidas võiks selliseid tekste uurida.

Täname südamest kõiki autoreid sujuva ja tähendusliku koostöö eest! Suur rõõm oli õppida tundma ja kaasata tähtsate ning vajalike uurimishuvidega kolleege eri valdkondadest! Sügava kummarduse teeme 24 retsensendile, kelle hoolega kirjutatud tähelepanekud aitasid autoritel teksti sõnumi veel selgemalt välja tuua. Tuhat tänu kahele lahkele, paindlikule ja väga tähelepanelikule keeleteoimetajale: Anett Pillmannile ja Helena Lemendikule. Ingliskeelsed tekstid ja tekstiosad (abstraktid, pealkirjad, märksõnad) luges teraselt läbi, sättis ja täpsustas Laura Kiik, kellele pühendame suure killu meie tänutundest. Eriline tänu kuulub kahele värsele silmapaarile, Nele Novekile ja Liisa-Maria Komissarovile.

Suur-suur aitäh Johanna Rannule, kes visualiseeris võrratult erinumbri taotluse! Kaanel on kujutatud kummastav ja elujõuline tekstimaailm – selle sünd, paljunemine, rohkus ja muutumine. See maailm on ergas, ilus ja tiivistav. Justkui liblikate saputamine suveõhus püüab pilgu, väärivad tähelepanu, pausi ja uudishimu ka tekstid meie ümber. Mõni neist on loodud kestma päeva, teine aasta ja mõnd säilitatakse sajandeid. Aga need kõik on väärt märkamist!

Kohandades sõnu meie esimestest kirjavahetustest autoritega, soovime:

tärgkamise märkamist – looduse, ideede, tekstide!

Ilona & Eleriin

erinumbri toimetajad

aprillis 2025